Establishing the Reliability and Validity of The Weekly Calendar Planning Assessment in a Healthy Population in Israel / ביסוס מהימנות ותוקף של אבחון תכנון מערכת שבועית תמ"ש בקרב אוכלוסייה בריאה בישראל -

Author(s): נופר גרינבלט, הגר אופק, מיכל גברט, רחל קיצוני, שושי טאו-כהן, Merav Goldblatt, Noa Daniely, Maya Huber, Merav Zaidner, Ayala Keter, Efrat Lands, Inbar Miller, Irit Ezra-Zandani, Nufar Grinblat, Hagar Offek, Michal Gebert, Rachel Kizony and Shoshi Tau-Cohen

Source: *IJOT: The Israeli Journal of Occupational Therapy / כתב עת ישראלי לריפוי בעיסוק*, חוברת 2 (מאי 2012) ‎ 21, מאי 2012, כרך, pp. H67-H87

Published by: Israeli Society of Occupational Therapy / העמותה ישראלית לריפוי בעיסוק

Stable URL: https://www.jstor.org/stable/23470341

REFERENCES
Linked references are available on JSTOR for this article:
https://www.jstor.org/stable/23470341?seq=1&cid=pdf-reference#references_tab_contents
You may need to log in to JSTOR to access the linked references.

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at https://about.jstor.org/terms

is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *IJOT: The Israeli Journal of Occupational Therapy / כתב עת ישראלי לריפוי בעיסוק*

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

ביסוס מהימנות ותוקף של אבחון תכנון מערכת שבועית - תמ"ש בקרב אוכלוסייה בריאה בישראל

גרינבלט נופר, אופק הגר, גברט מיכל, קיצוני רחל וטאו-כהן שושי

מילות מפתח: תפקודים ניהוליים, השתתפות, ניהול זמן, התארגנות בזמן, שאלון ה-TOPS

תקציר

יכולת ניהול זמן משתייכת לתפקודים ניהוליים, החיוניים לביצוע ולשימור של עיסוקים במהלך החיים. האבחונים התפקודיים המצויים, שמעריכים תפקודים ניהוליים, הם מסורבלים, דורשים השקעת זמן ומתייחסים ליכולת ניהול זמן באופן מוגבל. **מטרת המחקר:** לבדוק את מהימנותו ואת תוקפו של אבחון תכנון מערכת שבועית, אבחון אקולוגי הבוחן כיצד קשיים בתפקודים ניהוליים, בהם יכולת ניהול זמן, משפיעים על יכולתו של האדם לבצע פעילויות רב שלביות בחיי היום-יום. **שיטה:** מדגם נוחות של 94 משתתפים (43 גברים ו-51 נשים) בני 25 עד 45 שנים, שאינם מאובחנים כבעלי לקות או מחלה. למשתתפים הועברו אבחון התמ"ש ושאלון ה- Time Organization and Participation (TOPS). **תוצאות:** נמצאה מהימנות בין בודקים גבוהה ברוב המדדים ומהימנות מבחן חוזר נמוכה עד בינונית ברוב הפריטים. לא נמצא תוקף קריטריון מקביל עם שאלון ה-TOPS, למעט קשר חיובי מובהק נמוך בין מספר האסטרטגיות שהיו בשימוש באבחון התמ"ש לבין השפעת שינויים על היכולת להתארגנות בזמן במצבים שבהם יש שינוי בשגרה. ניתוחים

נופר גרינבלט, MSc, OT, רכזת ריפוי בעיסוק ביחידה הקהילתית להתפתחות הילד, קריית אונו והחוג לריפוי בעיסוק, הפקולטה למקצועות הבריאות, הקרייה האקדמית אונו.
nufarlev@gmail.com
הגר אופק, BOT, מרפאה בעיסוק במכון להתפתחות הילד נתניה, שירותי בריאות כללית.
haoffek@yahoo.com
מיכל גברט, BOT, אחראית ריפוי בעיסוק ביחידה להמשך טיפול צפת, שירותי בריאות כללית. michal@gebert.org
רחלי קיצוני, PhD, OT, החוג לריפוי בעיסוק, הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות, אוניברסיטת חיפה והמחלקה לריפוי בעיסוק, המרכז הרפואי ע"ש שיבא, תל השומר.
rkizony@univ.haifa.ac.il
שושי טאו-כהן, BOT, רכזת תחום ריפוי בעיסוק במשרד החינוך והתרבות מתי"א אשקלון.
shoshic@gmail.com

המחקר נעשה במסגרת קורס כלי מדידה והערכה מסלול המוסמך בחוג לריפוי בעיסוק, אוניברסיטת חיפה.

תודות לסטודנטיות במסלול המוסמך בריפוי בעיסוק באוניברסיטת חיפה: מרב גולדבלט, נועה דניאלי, מיה הובר, מרב זיידנר, אילה כתר, אפרת לנדס, ענבר מילר ועירית עזרא-זנדני על איסוף הנתונים וכתיבת העבודה שעליה מבוסס מאמר זה.

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

נוספים מצאו קשרים בין מגדר ורמת השכלה לבין ממצאי שני האבחונים. **מסקנות**: תוצאות המחקר מסייעות לבסס את מהימנות ותוקף התמ"ש באוכלוסייה הבריאה, תוך הרחבת מאגר הנתונים של האבחון באוכלוסייה בריאה. וכך הן מכשירות את הקרקע לקראת שימוש קליני בכלי זה, בתהליכי הערכה והתערבות בריפוי בעיסוק. מומלץ להמשיך ולבסס את המהימנות והתקפות, באוכלוסייה הבריאה והקלינית כאחד.

סקירת ספרות

תפקודים ניהוליים (Executive Functions) הם תפקודים שכליים ייחודיים האחראים על התנהגויות מורכבות מכוונות מטרה, כגון קבלת החלטות, חשיבה מופשטת, תכנון והוצאה לפועל של תכניות, גמישות מחשבתית והתאמת ההתנהגות לנסיבות (WHO, 2001). תפקודים אלו כוללים תהליכים פנימיים השולטים ומארגנים פעילות קוגניטיבית ותגובה רגשית (Gioia, Isquith, & Guy, 2001). התפקודים הניהוליים מאפשרים לאדם לעסוק בהצלחה בפעילות תכליתית ועצמאית המשרתת אותו באופן הטוב ביותר (Gioia et al., 2001) ולכן הם חיוניים לביצוע חברתי ומובנה, הנדרש לחיים יצרניים (Lezak, 1982). ליקוי בתפקודים ניהוליים עשוי להשפיע על תפקודו היום-יומי של האדם (Chan, 2001) ולגרום לקשיים בהשתתפותו בתפקודי יום-יום בסיסיים (Activity of daily life- ADL) ובעיקר אינסטרומנטליים (Instrumental activity of daily life- IADL), כגון קניות, הנהלת חשבונות והכנת ארוחות (Biederman et al., 2004; Chevignard et al., 2000; Colantonio et al., 2004; Fortin, Godbout, & Braum, 2003; Lui, Yaffe, & Johnson, 2007). לכן, מרפאים בעיסוק חייבים להעריך ולתת מענה לקושי בתפקודים אלו (Katz & Hartman-Maeir, 2011).

מלבד זאת, תפקודים ניהוליים כוללים יכולות ניהול זמן והתארגנות בזמן (Temporal organization) (Brown, 2009; Ustun, 2007; Rosenblum, 2012). עדויות מן הספרות מחזקות קביעה זו ומורות על קשר בין תפקודים ניהוליים לבין יכולות אלו (Barkley, Edwards, Laneri, Fletcher, & Metevia, 2001; Mantyla, Grazia-Carelli, & Forman, 2007). יכולת ניהול זמן מוגדרת כ"התנהגויות המכוונות לניצול יעיל של זמן תוך ביצוע פעילויות מכוונות מטרה" (עמ' 36, Claessens, van Erde, Rutte, & Roe, 2007). לפי המסמך "מרחב ותהליך העשייה המקצועית בריפוי בעיסוק בישראל" (המתע"מ) (ילון-חיימוביץ ועמיתותיה, 2006) וסיווג ה- "International Classification of Functioning, Disability and Health" (ICF) (WHO, 2001), ניהול זמן משתייך למרכיבי האדם ומהווה תפקוד שכלי ספציפי, האחראי על סידור אירועים לפי רצף כרונולוגי, תוך הקצבת זמן לאירועים ופעילויות. יכולת זו הכרחית לביצוע משימות בהתאם ללוח זמנים החיוני לחיים עצמאיים ועבודה (Davies, Stock, & Wehmeyer, 2002). מחקרים בנושא מעידים כי שימוש יעיל בזמן מקל על ביצוע מטלה, מגביר יצרנות, תשומת לב

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

ומוטיבציה ומפחית לחץ (Zampetakis et al., 2009). ניהול זמן נמצא קשור באופן חיובי לתפיסת השליטה בזמן, סיפוק מעבודה ובריאות, וקשור באופן שלילי ללחץ ולמתחים (Claessens, van Erde, Rutte, & Roe, 2004). התארגנות בזמן מוגדרת כמיומנות ביצוע המאפשרת לאדם להתייחס לשלבי המטלה ורצף הפעולות שלה מבחינת ביצוע, ארגון הגיוני, המשכיות וסיום (ילון-חיימוביץ ועמיתותיה, 2006). יוסמן וליפשיץ (2006) מוסיפות כי התארגנות בזמן ובמרחב נדרשת על מנת להוציא לפועל ביצוע עיסוקי באופן מוצלח, תוך יעילות ודיוק. לכן, יכולת זו היא גורם הכרחי לביצוע יעיל של משימות יום-יומיות (Lavoie, 2006). כך למשל, נמצא כי יכולת התארגנות בזמן מושפעת ומשפיעה על מידת השתתפות בעיסוקי היום-יום, בקרב אנשים המתמודדים עם תסמונת פוסט-טראומטית (PTSD). יותר מכך, השפעות הדדיות אלו נמצאו קשורות באופן ישיר לתפקודו ולרווחתו של האדם (יעקובי, הס, כהן ורוזנבלום, 2009). הערכת האופן שבו אנשים משתמשים בזמן היא תנאי לגיבוש בסיס הידע של המרפא בעיסוק, בנסותו להבין את סגנון החיים של הלקוח ואת הרווחה האישית שלו (Clark et al., 1991; Yerxa et al., 1980; Kielhofner, 1980, כפי שאוזכר אצל מגנזי ופרוש, 2002). נוכח חיוניות התפקודים הניהוליים, ובכללם יכולות ניהול והתארגנות בזמן, לתפקוד ולהשתתפות האדם במארג החיים, על מרפאים בעיסוק להעריך את הקושי בתפקודים אלו, כחלק מתהליך ההתערבות.

כאמור, מבין מגוון כלי ההערכה בריפוי בעיסוק, אבחונים תפקודיים נחשבים לשיטה המועדפת להערכה קוגניטיבית בכלל ולהערכת תפקודים ניהוליים בפרט, מאחר שהם בעלי תוקף אקולוגי (Katz & Hartman-Maeir, 2011). אבחונים אלו מורכבים ממשימות שאת אופן ביצוען אפשר להכליל למצבים שונים בחיי היום-יום. הם מייצגים באופן מדויק יותר את רמת עצמאותו של הלקוח בסביבתו הטבעית ומאפשרים בניית תכנית התערבות המתאימה לצרכיו (Burgess et al., 2006). על האבחונים התפקודיים המעריכים תפקודים ניהוליים נמנה אבחון ה-Executive function performance test (EFPT) (Baum & Edwards, 2008), שתוכנן לבדוק את ביטויי התפקודים הניהוליים בהקשר של מטלות תפקוד יום-יומיות, באופן סטנדרטי, באמצעות תצפית מובנית. המידע המתקבל מן האבחון מאפשר לזהות את המרכיב הניהולי שנפגע, לקבוע את יכולת הנבדק לתפקוד עצמאי ואת דרגת הסיוע הנדרשת להשלמת מטלות תפקודיות. יש לציין, כי ביצוע אבחון זה על כל חלקיו דורש השקעת זמן ניכרת. אבחון ה-Multiple errands test (MET) (Shallice & Brugess, 1991) הוא אמנם אבחון אקולוגי הבודק תפקוד בסביבת קניון, ובו נדרשת, בין השאר, יכולת הערכת זמן, אך גם העברתו מצריכה השקעת זמן, משאבים כספיים והתארגנות מיוחדת, בשל המשימות המרכיבות אותו ומקום העברתו.

כללו של דבר, הכלים בעלי תוקף אקולוגי להערכת תפקודים ניהוליים המצויים כיום מסורבלים מבחינת אופן ביצוע ומיקום, וכן דורשים השקעת זמן ניכרת בהתארגנות לקראת ובביצוע בפועל כאחד. כמו כן, כלים אלו מתייחסים באופן

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

מצומצם בלבד למיומנויות התארגנות בזמן ולניהול זמן. על מנת לענות על צרכים אלו, פותח אבחון The Weekly Calendar Planning Assessment (WCPA) (Toglia, 2009) שתורגם לעברית בשם: "תכנון מערכת שבועית" (תמ"ש), באישור המחברת על ידי בן ארי ועמיתותיה (בן ארי, להב וקיצוני, 2012א, ב). מטרת האבחון היא לבחון כיצד קשיים בתפקודים ניהוליים משפיעים על יכולתו של האדם לבצע פעילויות רב שלביות בחיי היום-יום ולהשתתף בתחומי עיסוק שונים. הוא מיועד לבדיקת השפעת פגיעות ניהוליות הדורשות תכנון, התארגנות וביצוע בו-זמני של משימות. האבחון הוא למעשה הדמיה ברמה גבוהה של משימות IADL המערבות שיבוץ פגישות ושליחויות קצרות בלוח זמנים שבועי. בנוסף לקביעת פגישות, האדם נדרש לעקוב אחר הזמן, לשמור על כללים, לסנן מסיחים ולהתמודד עם סתירות הקשורות ללוח הזמנים. ביצוע משימות האבחון דורש שימוש ביכולות ניהול זמן, מאחר שהוא מצריך התנהגויות תכנון כגון הצבת מטרות ודירוג לפי סדר עדיפויות, המכוונת לניצול יעיל של הזמן (Macan, 1994, 1996). כמו כן, נדרש שימוש ביכולות התארגנות בזמן, מאחר שעל האדם להתייחס לשלבי המטלה ולרצף פעולותיה מבחינת ביצוע, ארגון הגיוני, המשכיות וסיום (ילון-חיימוביץ ועמיתותיה, 2006). אבחון זה ייחודי בהיותו בעל תוקף אקולוגי, אינו דורש משאבים מיוחדים להעברתו, וכן בוחן את מרכיב ניהול הזמן, החסר באבחונים אחרים.

מטרת המחקר הזה היא לבדוק אפוא את מהימנותו ואת תוקפו של אבחון התמ"ש בקרב אוכלוסייה בריאה כשלב ראשון לפני בדיקתו באוכלוסייה קלינית והכנסתו לשימוש קליני, על ידי: (1) בדיקה ראשונית של מהימנות בין בודקים, (2) בדיקת מהימנות מבחן חוזר, (3) בדיקת תוקף קריטריון מקביל עם שאלון ה-Time organization and participation (TOPS), (Rosenblum, 2012) הבודק יכולת התארגנות בזמן ומידת השתתפות. יש לציין, כי מחקר זה הוא חלק ממחקר נרחב בארץ, שנערך על ידי מתרגמות האבחון.

שיטת המחקר

אוכלוסייה

במחקר זה השתתפו 94 אנשים, מתוכם 43 גברים ו-51 נשים שאותרו בדגימת נוחות. נכללו במחקר אנשים בני 25 עד 45 שנים, בעלי השכלה של לפחות 12 שנות לימוד, דוברי השפה העברית ובכלל זה ידיעת קרוא וכתוב בעברית המצויים במעגל העבודה או בלימודים. הוצאו מן המחקר אנשים בעלי לקות למידה או ADHD, אנשים המתמודדים עם מחלות פסיכיאטריות, מחלות כרוניות היכולות להשפיע על מערכת העצבים, לקויות מוטוריות המשפיעות על ניידות והשתתפות, אנשים הנוטלים תרופות המשפיעות על התפקוד ובעלי לקויות ראייה לא מתוקנות (מידע לגבי הקריטריונים להכללה והוצאה נאסף על פי דיווח עצמי). ממוצע

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

הגילאים הכולל של משתתפי המחקר הוא 34.36 (ס.ת= 5.37). מחצית ממשתתפי המחקר מתגוררים בעיר, 19.1% במושב ו-6.4% בקיבוץ. 25.5% מן המשתתפים הגדירו כי הם גרים בסוג מקום מגורים "אחר" כגון יישוב קהילתי. ארץ המוצא של 99% מן המשתתפים היא ישראל וכולם הגדירו את דתם כיהודית. ממוצע שנות ההשכלה של המשתתפים הוא 16.4 (ס.ת= 2.24). 76.6% מן המשתתפים נשואים ו-64.9% משתתפים הם הורים ל-2.05 ילדים בממוצע (ס.ת= 1.00). 81.9% מן המשתתפים עובדים, כאשר 74.5% מן המשתתפים עובדים במשרה מלאה. 10.6% מן המשתתפים מובטלים ומשך זמן האבטלה הממוצע הוא 6.22 חודשים (ס.ת= 5.87). 13.8% מן המשתתפים הם סטודנטים.

כלים

אבחון תכנון מערכת שבועית (תמ"ש)

(The Weekly Calendar Planning Assessment) (Toglia ,2009)

אבחון זה פותח כפעילות IADL במטרה לבחון כיצד קשיים קוגניטיביים קלים בתפקודים ניהוליים משפיעים על היכולת לבצע פעילויות רב שלביות יום-יומיות. האבחון מצריך שיבוץ פגישות וסידורים במערכת שבועית תוך שמירה על חמישה כללים בזמן ביצוע הפעילות: על המאובחן להשתדל לא למחוק פגישות שכבר שובצו במערכת, להימנע מלקבוע פגישות וסידורים ביום שלישי, לבצע מעקב אחר הזמן תוך כדי ביצוע הפעילות ולציין זמנים מסוימים, להתעלם משאלות הבודק בזמן ביצוע המטלה ולומר כשהוא מסיים. נבחנים דפוסי שגיאה ושימוש באסטרטגיות לצד דיוק בביצוע. האבחון בעל שלוש רמות, בדרגת קושי עולה: (1) שיבוץ רשימה מסודרת של "מטלות לביצוע" לתוך מערכת שבועית, (2) שיבוץ פגישות וסידורים מרשימה לא מסודרת, (3) גרסה מורכבת המציגה את המידע בצורת פסקה, הכוללת גם מידע שאינו שייך למטלה. במחקר זה נעשה שימוש ברמה 2 של האבחון.

הציינון כולל התייחסות לכמה מרכיבים: (1) שיבוץ מדויק - סימון כל פגישה ששובצה במדויק במערכת, (2) שיבוץ חסר - המאבחן מציין אם הנבדק החסיר שיבוץ של פגישה, (3) זיהוי עצמי - המאבחן מסמן אם הנבדק זיהה בעצמו טעויות או היה מודע אליהן, (4) סוג הטעות או שגיאה - אם שובצה פגישה אך יש טעויות. על המאבחן לסמן את סוג הטעות, תוך שימוש בסימנים מוסכמים: (L) הפגישה שובצה במיקום, ביום או ברצועת זמן שגויים, (R) פגישה שחזרה על עצמה או שובצה פעמיים, (I) שם הפגישה חלקי או אינו מדויק, (T) הפגישה שובצה במיקום הנכון, אך הזמן המוקצה שגוי ביותר מ-15 דקות. מדדי התוצאה כוללים: (1) ציון סופי לשיבוץ מדויק, כאשר הציון המרבי הוא 17, (2) ציון מספר הכללים שהופרו מתוך חמשת הכללים, (3) ציון מספר האסטרטגיות שבהן השתמש הנבדק ומידת יעילותן, תוך סימון האסטרטגיה או האסטרטגיות שבהן השתמש בתכיפות הגבוהה ביותר, (4) מדידת משך זמן ביצוע המשימה, בנוסף

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

לזמן תכנון המשימה. כמו כן, לצורך בדיקת המודעות העצמית של הנבדק, לאחר ביצוע האבחון הנבדק מתבקש לספר כיצד לדעתו התמודד עם המשימה ולדרג כמה היגדים בסולם אורדינלי של 1 (לא מסכים כלל) עד 6 (מסכים מאוד). חלק מן ההיגדים מדורגים גם על ידי הבודק בסולם דומה. אבחון זה מצוי כעת בהליך של ביסוס תוקף ומהימנות בארץ ובארה"ב וכאמור, תורגם לעברית באישור המחברת.

שאלון התארגנות בזמן והשתתפות (Time Organization and Participation- TOPS) (Rosenblum, 2012)

שאלון לדיווח ולמילוי עצמי שנועד להעריך את יכולת ההתארגנות בזמן של האדם, לפי תפיסתו, בפעילויות יום-יומיות בבית ומחוץ לו, וכן בשעות הפנאי. הנבדק מתבקש למלא את השאלון תוך השוואת התארגנותו בזמן לזו של אחרים בסביבתו. השאלון בעל שלוש גרסאות הכוללות פריטים דומים: שאלון לילד, להורה, ולנוער/מבוגרים. במחקר זה נעשה שימוש בנוסח למבוגרים. השאלון בנוי מ-34 היגדים המחולקים ל-4 ממדים: (A) קצב ביצוע הפעילות ביחס למצופה מן הסביבה, טווח הציונים נע בין 1 (אף פעם) ל-5 (תמיד). (B) דירוג אופן ביצוע הפעילות, טווח הציונים נע בין 1 (לא טוב) ל-5 (מצוין). (C) תדירות התגובה הרגשית לקושי בביצוע הפעילות בקצב המצופה, טווח הציונים נע בין 1 (תמיד) ל-5 (אף פעם). (D) השפעת שינויים והסחות על יכולת ההתארגנות בזמן, טווח הציונים נע בין 1 (תמיד) ל-10 (בכלל לא). השאלון מקודד כך שלכל אחד מממדי השאלון מחושב ציון ממוצע (Rosenblum, 2012).

ביסוס תוקף ומהימנות השאלון התבצע על ידי מדגם של 327 בני נוער ומבוגרים מישראל. המהימנות הפנימית הכללית נמצאה טובה מאוד עבור כל 34 ההיגדים (a= 0.88) וסבירה עד טובה מאוד עבור שלושה מממדי השאלון (A= 0.88, B= 0.87, C= 0.86, D= 0.60). השאלון עבר הליך של תוקף תוכן על ידי מומחים והליך של תוקף מבנה באמצעות ניתוח גורמים, שאישש את ארבעת הממדים שתוארו. תוקף מבנה מבחין בוסס באמצעות מחקר שהורה על הבדלים מובהקים בהתארגנות בזמן, בין אנשים המתמודדים עם תסמונת פוסט-טראומטית (PTSD) לבין קבוצת הביקורת (יעקובי ועמיתותיה, 2009). כמו כן, נמצאו הבדלים מובהקים בדפוסים מגדריים של התארגנות בזמן (Rosenblum, 2012).

הליך

לאחר קבלת אישור מוועדת האתיקה של הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות באוניברסיטת חיפה חתמו המשתתפים העונים על הקריטריונים להכללה על טופס הסכמה מדעת ומילאו שאלון נתונים דמוגרפיים. לאחר מכן, הועברו שני כלי האבחון (לסירוגין) על ידי 12 בודקות, מרפאות בעיסוק הלומדות לתואר שני, ל-94 משתתפים בוגרים העומדים בקריטריונים להוצאה והכללה. כל בודקת אבחנה כ-8 נבדקים. האבחונים הועברו בחדר שקט, בנוכחות הבודקת והנבדק

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 201 Jan 1976 12:34:56 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

בלבד. על מנת לוודא אחידות בצורת ההעברה ודרך הקידוד בקרב כל החוקרות, בוצע הליך לבדיקת מהימנות בין בודקים, כאשר כל ארבע עד שש בודקות ביצעו את הליך העברת האבחון לשני נבדקים שונים בדרך הזאת: אחת החוקרות העבירה (לנבדק) את האבחון, שאר חמש החוקרות צפו, וכל חוקרת קידדה את התוצאות. תוצאות הקידוד הושוו במטרה להגיע ל-90% הסכמה בין הבודקות. כדי לבסס מהימנות מבחן חוזר הועבר האבחון ל-24 מן הנבדקים פעם נוספת, בטווח של שבועיים-שלושה מן הבדיקה הראשונה.

ניתוח נתונים

עיבוד הנתונים נערך באמצעות תוכנת SPSS גרסה 14. כדי לבסס מהימנות בין בודקים נערך ניתוח תיאורי של אחוזי ההסכמה בין הבודקים. כדי לבסס מהימנות מבחן חוזר של אבחון התמ"ש, נערך Intraclass Correaltion Coeficient - ICC. בכדי לבסס תוקף קריטריון מקביל של ציוני אבחון התמ"ש עם ציוני אבחון ה-TOPS נעשה שימוש במתאמי Pearson ו-Spearman, בהתאם לסקלות המדידה. לבדיקת הבדלים בין מדד התגובה הרגשית באבחון התמ"ש לבין מדד התגובה הרגשית בשאלון TOPS, כפי שנמדד על ידי ממד C, בוצע מבחן T. כמו כן, נערך ניתוח סטטיסטי לבדיקת הקשרים בין המאפיינים הדמוגרפיים לבין תוצאות המבחנים: הבדלים בין ביצועי גברים ונשים נבדקו באמצעות T test. קשרים בין הנתונים הדמוגרפיים לבין הביצוע באבחונים נבדקו באמצעות מתאם Pearson.

תוצאות

בפרק זה יוצגו תחילה ממצאי ביצוע הנבדקים בתמ"ש וכן תגובתיהם לשאלון ה-TOPS. לאחר מכן יוצגו ממצאי המבחנים הסטטיסטיים שנערכו כדי לענות של שאלות המחקר ושאלות נוספות שהתעוררו בעקבות ניתוח הנתונים.

ביצוע הנבדקים באבחון התמ"ש

בטבלה 1 מוצגים ממצאים תיאוריים לגבי ביצוע הנבדקים בתמ"ש. רוב החוקים הנדרשים במהלך ביצוע האבחון נשמרו (4.35 בממוצע, ס.ת.=0.77). נצפתה שונות גבוהה בזמן השלמת המשימה (18.91 דקות בממוצע, ס.ת.=7.66) וזמן התכנון (5.91 דקות בממוצע, ס.ת.=6.61). משתתפי המחקר ביצעו בממוצע 2.28 טעויות בשיבוץ (ס.ת.=1.78), ומספר הטעויות הרב ביותר שהתקבל הוא מסוג T (n=60). אצל מרבית המשתתפים הוגדר השימוש באסטרטגיות כיעיל (54.3%). רובם (67%) לא הסתכלו כלל על דף ההנחיות במהלך האבחון, זיהו החלפה בין שישי לשבת (89.4%) ולא הגיבו באופן ספונטני (לדוגמה: אנחה) במהלך האבחון (63.8%).

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

טבלה 1
ביצוע הנבדקים באבחון התמ"ש (N=94).

שם הפריט	N	ממוצע	סטיית תקן	טווח
מספר חוקים שנשמרו	94	4.35	0.77	5-2
זמן השלמת המשימה (בדקות)	94	18.91	7.66	32.1-0.002
זמן תכנון (בדקות)	94	5.91	6.61	42.3-5.01
מספר אסטרטגיות שנצפו	94	7.74	2.4	13-1
מספר אסטרטגיות יעילות שנצפו	93	6.72	2.34	12-2
מספר אסטרטגיות לא יעילות שנצפו	40	0.72	0.97	3-1
מספר טעויות מסוג L*	51	0.97	1.13	6-1
מספר טעויות מסוג R*	16	0.02	0.14	1
מספר טעויות מסוג I*	2	0.22	0.55	3-1
מספר טעויות מסוג T*	60	1	1.12	7-1
שיבוץ מדויק	94	14.35	1.92	17-7
מספר טעויות שיבוץ	82	2.28	1.78	10-1
זיהוי עצמי	25	0.30	0.52	2-1
מספר פגישות שלא שובצו	29	0.35	0.58	3-1

* **קודים לסוגי טעויות: L**= הפגישה שובצה במיקום שגוי, יום או רצועת זמן שגויים; **R**= פגישה שחזרה על עצמה או שובצה פעמיים; **I**= שם הפגישה חלקי או אינו מדויק; **T**= הפגישה שובצה במיקום הנכון, אולם הזמן המוקצב שגוי.

תגובות הנבדקים לאבחון התמ"ש

ניתוח הפער הממוצע בין תשובות הבודק לבין תשובות הנבדק בשאלון שלאחר התמ"ש, מראה על פער נמוך באופן יחסי בכל ארבע השאלות. בשאלה 1 הפער הוא לכיוון חיובי (ממוצע=0.4, ס.ת.=1.42). כלומר, הבודק העריך את ביצוע הנבדק באופן גבוה יותר מאשר הנבדק עצמו. בשאר השאלות הפער לכיוון שלילי (שאלה 2- ממוצע=0.35-, ס.ת.=1.33, שאלה 3- ממוצע=0.47-, ס.ת.=1.26, שאלה 4- ממוצע=0.64-, ס.ת.=1.25). כלומר, הבודק העריך את ביצוע הנבדק פחות מאשר הנבדק עצמו. המשתתפים מעט לא מסכימים עד מעט מסכימים עם המשפט כי הם מבצעים משימות כמו שאלון תמ"ש באופן קבוע (שאלה 5- ממוצע=3.86, ס.ת.=1.76). בנוסף, עולה כי המשתתפים לרוב אינם מסכימים עם המשפט כי ישנו את הדרך שבה ביצעו את המשימה (שאלה 6- ממוצע=2.13, ס.ת.=1.35).

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

מהימנות פנימית ותיאור תשובות הנבדקים לשאלון ה-TOPS

ניתוח מהימנות לבדיקת מובהקות העקיבות הפנימית של הממדים A-C של שאלון ה-TOPS העלה כי סולמות השאלון בעלי מהימנות פנימית (מקדם אלפא קרונבך) גבוהה: ממד A (קצב ביצוע הפעילות ביחס למצופה מן הסביבה) α=0.90 (ממוצע=4.21, ס.ת=0.55), ממד B (דירוג אופן ביצוע הפעילות) α=0.86 (ממוצע=3.96, ס.ת.=0.73), ממד C (תדירות התגובה הרגשית לקושי בביצוע הפעילות בקצב המצופה) α=0.81 (ממוצע=3.88, ס.ת=0.55). ממד D (השפעת שינויים והסחות על יכולת ההתארגנות בזמן) מתחלק לשתי שאלות. ממוצע התשובות לשאלה הראשונה (קושי בהתארגנות בזמן במצבים שבהם יש שינוי בשגרה המוכרת) היה 3.69 (ס.ת.=1.06), כאשר 34% מן הנבדקים דירגו את הקושי כ-4 מתוך 5 (1= אף פעם לא, 5= תמיד). ממוצע התשובות לשאלה השנייה (קושי לבצע מטלה בזמן סביר בשל מוסחות בעת ביצוע מטלה שיש לסיים בזמן מוגדר) היה 3.33 (ס.ת.=.97), כאשר 38.3% מן הנבדקים דירגו את הקושי כ-3 (לפעמים).

מהימנות בין בודקים - תמ"ש

נמצאה מהימנות גבוהה בין בודקים באופן הקידוד במדדי זמן הביצוע הכולל של המשימה (100%), מספר הכללים שנשמרו (100%), מספר האסטרטגיות שנצפו (96%), מספר הפגישות שלא שובצו וטעויות בשיבוץ (100%). מהימנות נמוכה יותר, אם כי עדיין טובה, נמצאה בהקשר למשך זמן התכנון כפי שנמדד על ידי הבודקות (81%). כמו כן, נמצא פער של 2 ציונים בשאלות לבודק- שאלה 1 ("המשימה הזו הייתה מאתגרת בשבילי") שאלה 2 ("השלמתי את המשימה הזו ללא קושי") ושאלה 4 ("היה לי קשה לעקוב אחר כל הדברים שהייתי צריך לעשות").

מהימנות מבחן חוזר - תמ"ש

נמצאה מהימנות מבחן חוזר נמוכה עד בינונית ברוב הפריטים (זמן תכנון, זמן ביצוע, מספר אסטרטגיות שהיו בשימוש, מספר אסטרטגיות יעילות, סוג טעות I, תגובות ספונטניות, שימוש בטיוטה, שאלה לבודק 1 ושאלה לבודק 3). רק בשאלה לנבדק מספר 5 נמצאה מהימנות מבחן חוזר גבוהה. כמו שנמצא בהעברה הראשונה, בשאלה לנבדק 5 המשתתפים מעט לא מסכימים עד מעט מסכימים עם המשפט כי הם מבצעים משימות כמו שאלון תמ"ש באופן קבוע (שאלה 5 - ממוצע העברה ראשונה=3.86, ס.ת.=1.76; ממוצע העברה שנייה=3.50, ס.ת.=2.00) (ראו טבלה 2).

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

טבלה 2
מהימנות מבחן חוזר של פריטי התמ"ש (n=24).

ICC	פריט	F	P	ממוצע וסטיית תקן של העברה ראשונה	ממוצע וסטיית תקן של העברה שנייה
.640**	זמן תכנון	4.56	.0001	5.91±6.61	4.87±7.07
.847***	שאלת נבדק מספר 5		.0001	3.86±1.76	3.50±2.00
.600**	זמן ביצוע	3.99	.001	18.91±7.66	15.77±8.67
.425*	מספר אסטרטגיות שהיו בשימוש	2.48	.017	7.74±2.4	7.25±2.00
.437*	מספר אסטרטגיות יעילות	2.55	.014	6.72±2.34	6.88±1.85
.547*	סוג טעות I	3.41	.002	0.22±0.55	0.83±0.28
.523*	תגובות ספונטניות	3.19	.004	2.49±0.74	2.67±0.64
.371*	שימוש בטיוטה	2.18	.034	1.45±0.5	1.58±0.50
559*	שאלה לבודק 1	3.54	.002	3.39±1.27	2.46±1.25
.396*	שאלה לבודק 3	2.31	.025	4.47±1.33	5.17±1.00

* - מהימנות נמוכה
** - מהימנות בינונית
** - מהימנות גבוהה

תוקף מקביל - קשר בין התמ"ש ל-TOPS

נמצא קשר חיובי מובהק נמוך בין מספר האסטרטגיות שהיו בשימוש באבחון התמ"ש ובין השפעת שינויים על היכולת להתארגנות בזמן (מדיווח עצמי) כפי שנמדדו בשאלה 1 בחלק D של שאלון ה-TOPS ("האם יש לך קושי בהתארגנות בזמן במצבים שבהם יש שינוי בשגרה, שינויים ברוטינה המוכרת לך?") (rs=.28, p=.005). כלומר, ככל שהנבדק דיווח כי הוא חש בקושי במצבים שבהם יש שינוי בשגרה או ברוטינה המוכרת, הוא השתמש ביותר אסטרטגיות במהלך ביצוע אבחון התמ"ש. לא נמצאו קשרים מובהקים נוספים.

קשרים בין מאפייני האוכלוסייה לתמ"ש וה-TOPS

ניתוח הבדל בין גברים לנשים הראה כי נשים השתמשו באופן מובהק במספר אסטרטגיות רב יותר (ממוצע הנשים=8.0, ס.ת.=±2.49; ממוצע הגברים=6.84, ס.ת.=±2.16) (t(92)=-2.40, p=.02) ושמרו על יותר כללים (ממוצע הנשים=4.49,

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

ס.ת=±0.64; ממוצע הגברים=4.19, ס.ת.=±0.88) (t(92)=−2.06, p=.04) מאשר הגברים. כמו כן, גברים מדווחים על אופן ביצוע פעילות (על פי חלק B בשאלון ה-TOPS) טוב יותר (ממוצע הגברים=4.13, ס.ת=.56; ממוצע הנשים=3.78, ס.ת=.82) (t(92)=2.24, p=.031) ועל פחות קושי להתארגן בזמן במצבים שבהם יש שינוי בשגרה, שינויים ברוטינה המוכרת (על פי שאלה 1 בחלק D באבחון ה-TOPS) (ממוצע הגברים=3.86, ס.ת.=.80; ממוצע הנשים=3.63, ס.ת.=.01) (t(92)=1.52, p=.0001) מאשר הנשים.

נמצא כי יש קשר מובהק ברמה נמוכה בין מספר הילדים לבין מספר האסטרטגיות שהיו בשימוש בקרב נשים (r=−0.42, p=.014). כלומר, ככל שלנשים יש יותר ילדים, הן משתמשות בפחות אסטרטגיות. כמו כן, נמצא כי נשים שהן אימהות מדווחות כי הן פחות מתקשות להתארגן בזמן לנוכח הסחות (שאלה 2 בחלק D בשאלון ה-TOPS) לעומת נשים שהן לא אימהות (ממוצע אימהות=3.38, ס.ת.=.74; ממוצע לא אימהות=3.22, ס.ת.=1.26) (t(49)=−.578, p=.01) ניתוח נוסף הראה על קשר חיובי מובהק ברמה נמוכה בין מספר שנות ההשכלה לבין מספר האסטרטגיות שהיו בשימוש באבחון התמ"ש (r=0.31, p=0.002) בכלל אוכלוסיית המדגם, ועל קשר חיובי מובהק ברמה נמוכה בין מספר שנות השכלה לבין היכולת להתארגן בזמן לנוכח מסיחים (שאלה 2 בחלק D באבחון ה-TOPS) (rs=.29, p=.005) גם כן בכלל אוכלוסיית המדגם. כלומר, ככל שלנבדק יש יותר שנות השכלה, הוא השתמש ביותר אסטרטגיות וחש שהוא מסוגל להתארגן ביעילות רבה יותר לנוכח מסיחים.

דיון

מטרת מחקר זה הייתה לבדוק את מהימנותו ואת תוקפו של אבחון התמ"ש (Toglia, 2009) בתרגומו לעברית, (בן ארי, להב וקיצוני, 2012), בקרב אוכלוסייה בריאה, כשלב ראשון לפני הכנסתו לשימוש קליני. מטרה זו נבעה מהבנה של הצורך העולה מן השדה הקליני - לפתח אבחונים בעלי אופי אקולוגי שיאתרו ליקויים בתפקודים ניהוליים. צורך זה חשוב במיוחד מאחר שכלי ההערכה המשמשים כיום בתחום הם מסורבלים, וחסרים את מרכיב ניהול הזמן כפי שהוא בא לידי ביטוי בתפקוד היום-יומי (Toglia, 2009).

נמצאה מהימנות גבוהה בין בודקים, ברוב המדדים. כלומר, הייתה הסכמה מלאה (100%) במדידת זמן הביצוע הכולל של המשימה ומספר הכללים שנשמרו, מאחר שהנתונים האלה אובייקטיבים ואין מקום לפרשנות של הבודקים. הסכמה גבוהה מאוד (96%) בין בודקים התקבלה במספר האסטרטגיות שנצפו. נראה כי הטבלה עם פירוט האסטרטגיות האפשריות הניתנת לבודק שימשה בסיס משותף לתצפית ולפרשנות של הבודק, מה שתרם להסכמה הגבוהה ביניהם. הסכמה גבוהה בין בודקים (81%) הושגה גם לגבי זמן התכנון, עקב ההנחיה המפורשת שזמן התכנון נמשך מתחילת האבחון עד לרגע שבו נכתבת הפגישה הראשונה על מערכת השעות של התמ"ש (Toglia, 2009).

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

לגבי מהימנות מבחן חוזר, בשימוש בפריט של שאלה (5) "אני מבצע משימות כאלה באופן קבוע" ניתנה תשובה ממוצעת של "מעט מסכים" והייתה מהימנות מבחן חוזר גבוהה. אפשר להסביר זאת בכך שזוהי עמדה שאינה משתנה בתקופת הזמן הקצרה שחלפה בין שתי העברות המבחן. לנוכח מספר הנבדקים הקטן והאופן שבו נערכה בדיקת מהימנות זו, במחקר הנוכחי יש להתייחס לנתונים בזהירות ולבצע מחקרי המשך.

מהימנות מבחן חוזר בינונית נמצאה בפריטים של זמן תכנון וביצוע. בניתוח התוצאות נמצא כי חלה ירידה הן בזמני התכנון והן בזמני הביצוע בין המבחן הראשון למבחן השני. אפשר להסביר את התוצאה הזאת בכמה דרכים. ראשית, סביר להניח כי טווח הזמן הקצר יחסית בין האבחונים אפשר לחלק מן הנבדקים לזכור את האופן שבו ביצעו את האבחון הראשון ולייעל את הביצוע על סמך זיכרון זה. שנית, עצם ההיכרות עם המשימה עשוי להפחית את מידת הלחץ שחש הנבדק ובכך לאפשר יתר יעילות בביצוע. לכן, אי אפשר לומר בבירור מה היא מידת היציבות של המבחן בין העברות השונות (ביטמן, בייט-מרום ואחרים, 1992). יש שונות גדולה בין הנבדקים, אשר נשמרה בין המדידה הראשונה לשנייה. לכן, אי אפשר להסיק באופן חד משמעי אם אכן נערכה למידה מנסיון קודם, ברמת האדם היחיד.

מהימנות מבחן חוזר נמצאה נמוכה בפריטים האלה: מספר אסטרטגיות שהיו בשימוש, מספר אסטרטגיות יעילות, תגובות ספונטניות, שימוש בטיוטה וכו'. אפשר לשער כי התרחש תהליך למידה חלקי במדדים אלו. לעומת הביצוע הראשון, רוב הנבדקים חשו ביטחון רב יותר בביצוע האבחון בפעם השנייה, ודיווחו כי המשימה הייתה קלה להם. כשמשימה נתפסת ככקלה, הנבדק לא ייזום שימוש באסטרטגיות ולא יתרכז באופן מיוחד בביצוע (Toglia & Kirk, 2000). הדבר יכול להסביר מדוע בביצוע נוסף של אותה מטלה, ממוצע האסטרטגיות שבהן השתמשו הנבדקים היה נמוך יותר.

באופן כללי, ממצאי מחקר זה לא מצאו קשרים בין התמ"ש לשאלון ה-TOPS (Rosenblum, 2012). אפשר להסביר את היעדר הקשרים הן על רקע אופן העברתם השונה של שני המבחנים, והן על רקע ההבדלים המצויים בתחומים וביכולות המוערכות על ידי כל אבחון. התמ"ש (Toglia, 2009) הוא אבחון תפקודי המתבסס על תצפית שעורך הבודק תוך כדי ביצוע פעילות, ואילו שאלון ה-TOPS (Rosenblum, 2012) הוא שאלון לדיווח עצמי. הנדלזלץ (2008) מדגיש כי באבחון דיווח עצמי, זמן הביצוע והתכנון של פעילות מוחשית לאו דווקא תואם את קצב הביצוע שעליו מדווח הנבדק. בשאלון דיווח עצמי הנבדקים יכולים שלא לענות בכנות, במודע או שלא במודע. באופן מודע, תיתכן הטיה מכוונת של הממצאים עקב אי נוחות של הנבדק לענות בכנות על התשובות הנשאלות. לאדם קשה להודות בחסרים של עצמו, הפוגעים בדימוי העצמי ובתחושת הזהות העצמית (Cotrell, 1997; Fleming & Strong, 1999). קושי זה מתעצם במקרה שבו לנבדק יש היכרות מוקדמת עם הבודק (הנדלזלץ, 2008). ייתכן כי ההיכרות המוקדמת בין

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

הבודקים לנבדקים השפיעה על מידת החשיפה האישית בדיווח ה-TOPS (Rosenblum, 2012). באופן לא מודע, תיתכן הטיה של הממצאים עקב רמת תובנה נמוכה (הנדלזלץ, 2008) או תפיסת זמן שונה במקרה של האבחונים שהועברו במחקר זה. נראה כי שאלון ה-TOPS (Rosenblum, 2012) מסתמך על מודעות עצמית שלאו דווקא משקפת את קצב הביצוע בפועל, כפי שהוא בא לידי ביטוי באבחון התמ"ש (Toglia, 2009). בהתאם, לא נמצא קשר בין מספר תגובות רגשיות החוזרות על עצמן כפי שנצפו במהלך אבחון התמ"ש (Toglia, 2009), לבין תדירות התגובה הרגשית מאי הצלחת ביצוע פעולות בקצב המצופה ממך (מדיווח עצמי) בשאלון ה-TOPS (Rosenblum, 2012).

בהמשך לכך, הסבר נוסף להיעדר הקשר בין תוצאות התמ"ש (Toglia, 2009) ל-TOPS (Rosenblum, 2012) יכול להיות על רקע של מודעויות שונות. Toglia ועמיתתה (2000) מגדירות שני מושגים: הראשון - מודעות עצמית (Self Knowledge), המתייחס להבנה עצמית של היכולת והחסרים של האדם. ידע זה יציב ומשתנה לאט תוך כדי פעילות. המושג השני - מודעות תוך כדי התהליך (On Line Awareness), המתואר כיכולת לפקח על ביצוע המשימה. יכולת זו משתנה עם ההקשר של הסיטואציה, שהיא בדרך כלל אינה יציבה. למשל, היכולת לשפוט בדיוק את דרישות המטלה, הצפייה לבעיות שיכולות להתעורר בעת ביצועה והיכולת לווסת ולהעריך תפקוד בתוך ההקשר של הפעילות (Toglia & Kirk, 2000). Toglia (2000, 2011) מציינת כי אצל פגועי ראש יש פער בין שני סוגי המודעות, הבא לידי ביטוי בנטייה להערכה עצמית גבוהה לעומת יכולת ביצוע נמוכה. במחקר שהשווה בין 47 חולי טרשת נפוצה לעומת אנשים בריאים, לא נמצא קשר בין דיווח עצמי לבין ביצוע משימת IADL. עורכי המחקר הסבירו את היעדר הקשר בנטייה הדיכאונית של חולי הטרשת הנפוצה (Goverover, Chiaravalloti, Gaudino-Goering et al., 2009). במחקר זה, לא נמצא קשר בין הדיווח העצמי בשאלון ה-TOPS (Rosenblum, 2012) לבין הביצוע של משימת התמ"ש ברוב המדדים (Toglia, 2009). ייתכן שהיעדר הקשר נובע משונות בין המשתתפים ברמת המודעות העצמית, שאותה עורכי המחקר לא בדקו לעומק מבחינה פרטנית-אישית, לגבי כל משתתף ומשתתף.

הסבר נוסף לקשר המצומצם שנמצא בין ממצאי אבחון התמ"ש (Toglia, 2009) לממצאי שאלון ה-TOPS (Rosenblum, 2012) קשור להבדל בין היכולות המוערכות על ידי כל אבחון, במקביל לאופי השונה של הפעילויות המוערכות. אבחון התמ"ש מעריך תפקודים ניהוליים (Toglia, 2009), הכוללים גם יכולות ניהול זמן והתארגנות בזמן (Brown, 2009; Rosenblum, 2012; Ustun, 2007). כמו כן, אופי המטלה בנוי כמשימה שאינה נתפסת כיום-יומית ולרוב מאתגרת את הנבדקים. לעומת זאת, שאלון ה-TOPS מעריך התארגנות בזמן בלבד (Rosenblum, 2012), כפי שהיא באה לידי ביטוי בהשתתפות בפעילויות יום-יומיות, המבוצעות באופן שגרתי ואוטומטי. מכאן, ממצאי אבחון התמ"ש אינם מעידים רק על יכולות הניהול וההתארגנות בזמן של הנבדק, אלא גם על יכולות נוספות

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

המשתייכות לתפקודים ניהוליים כגון יכולות קשב, שליטה באימפולסיביות, בקרה עצמית, יזימה, זיכרון עבודה, גמישות מחשבתית, יכולת תכנון, בחירת אסטרטגיה יעילה לפתרון בעיות (Stuss, 1992; Ylvisaker, Szekeres, & afaeneey, 1998), שאינן מוערכות על ידי שאלון ה- TOPS. היכולות האלה עשויות לבוא לידי ביטוי בזמן ביצוע אבחון התמ"ש באופן מודגש ושונה, לעומת שאלון ה-TOPS (Rosenblum, 2012).

בניתוח הממצאים עולה כי שימוש באסטרטגיות רבות באבחון התמ"ש (Toglia, 2009) קשור ליכולת נמוכה יותר להתמודד עם שינויים בשגרה, תוך התארגנות בזמן כפי שנמדדת בשאלון ה-TOPS (Rosenblum, 2012). אפשר להסביר ממצא זה בכך ששימוש במספר אסטרטגיות רב עשוי להיגרם בשל קושי של האדם לזהות את האסטרטגיה המתאימה למצב. עקב קושי זה, הוא עשוי להחליף פעמים תכופות את האסטרטגיות שבהן הוא משתמש במהלך אותה פעילות, בניסיון להגיע לאסטרטגיה היעילה ביותר. יכולת נמוכה להתמודד עם שינויים בשגרה עשויה להיות קשורה לקושי בשינוי דפוס הפעילות הקבוע, הבא לידי ביטוי בקושי למצוא אסטרטגיות חלופיות, הנותנות מענה לשינוי שהתרחש. לכן, סביר להניח כי אדם שמתקשה בהתאמת האסטרטגיה לפעילות ולכן משתמש במספר אסטרטגיות רב, יתקשה גם להתמודד עם שינויים בשגרה הדורשים אף הם שינויים באסטרטגיות שבהן נעשה שימוש.

ניתוחים נוספים בנוגע למאפיינים הסוציו-דמוגרפיים העלו כמה ממצאים מובהקים. באשר למגדר, בשאלון ה-TOPS (Rosenblum, 2012) נמצא כי גברים דיווחו שביצעו את הפעילות טוב יותר, לעומת נשים. בנוסף, גברים מדווחים כי הם פחות מתקשים להתארגן בזמן במצבים שבהם יש שינוי בשגרה לעומת נשים. עם זאת, מבחינת ביצוע בפועל, נשים שמרו על יותר כללים לעומת הגברים וכן השתמשו באופן מובהק ביותר אסטרטגיות. לפי עדויות בספרות, ניהול הזמן יעיל יותר אצל נשים לעומת גברים, בייחוד בתכנון ובלוח זמנים (Macan, Shahani, Dipboye, & Phillips, 1990; Misra & McKean, 2000). עדויות אלו תומכות בממצאים המסתמכים על הביצוע וסותרות את ממצאי הדיווח העצמי. בכך, הן מדגישות את ההבדלים שנמצאו בממצאי שני האבחונים. הבדלים המוסברים, בין השאר, בשוני בסוג האבחונים. נמצא קשר שלילי, מובהק ברמה נמוכה, בין מספר האסטרטגיות שהיו בשימוש בקרב נשים, לבין מספר הילדים שלהן. כלומר, ככל שנשים הן אימהות ליותר ילדים, הן משתמשות בפחות אסטרטגיות. ייתכן שהצורך לשלב בין ניהול משק בית לבין טיפול בילדים מעמיד את האימהות בפני מצבים שונים הדורשים מהן התארגנות וגמישות בביצוע המטלה, תוך התמודדות עם הסחות דעת מצד ילדיהן. אפשר לשער כי התמודדות יום-יומית זו מעודדת רכישה ושימוש באסטרטגיות המוצלחות ביותר, מתוך מאגר של אסטרטגיות. על ידי כך, הנשים מצמצמות את מספר האסטרטגיות, תוך שימוש ביעילות ביותר בשבילן. Schunn ועמיתו (1999) מצאו שמשתתפים שביצעו

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

טוב יותר מטלה דינמית התאימו באופן מלא יותר את האסטרטגיות שלהם לשינויים בתכונות של המטלות. הם מדגישים כי הביצוע הטוב יותר לא נבע כתוצאה משינויים ברפרטואר האסטרטגיות, או ביכולת לבצע אסטרטגיה מסוימת באופן מיוחד (Schunn & Reder, 1999). ייתכן כי אימהות לילדים השתמשו בפחות אסטרטגיות מאחר שהן מיומנות בהתאמת האסטרטגיות באופן מלא יותר, לאור הניסיון וההיכרות שלהן בניהול זמן שצברו במהלך חיי היום-יום. אפשר להסביר את התוצאות גם בכך שככל שיש לנשים יותר ילדים, יש להן פחות זמן לתכנון, ולכן יש להן צורך במסגרת יותר קבועה וברורה.

במחקר זה נמצא קשר חיובי, מובהק ברמה נמוכה, בין מספר שנות הלימוד של הנבדק לבין מספר האסטרטגיות שבהן השתמש באבחון התמ"ש (Toglia, 2009). בנוסף, נמצא קשר חיובי, מובהק ברמה נמוכה מאוד, בין מספר שנות הלימוד לבין היכולות להתארגן בזמן לנוכח מסיחים כפי שהוערך בשאלון ה-TOPS (Rosenblum, 2012). כלומר, ככל שלנבדק שנות השכלה רבות, כן הוא השתמש באסטרטגיות רבות יותר והצליח יותר להתארגן בזמן נוכח מסיחים. זמנם של סטודנטים מתואר בספרות כמשאב מוגבל שהוא אחד מן המשאבים החשובים ביותר של הלומד, אם לא החשוב שבהם (פישרמן, שי וקניאל, 2000). בהתאם, על מנת שהסטודנט ייעל את תפקודו במצבי החיים השונים, עליו ללמוד להשתמש בזמן באופן יעיל (דהן, הדס לידור, מלצר ורויטמן, 2008). לכן, אפשר להניח שנבדקים בעלי מספר שנות לימוד רב רכשו במהלך לימודיהם אסטרטגיות לניהול זמן והתנסו בהתמודדות עם מסיחים. ניסיון זה שירת אותם גם במהלך ביצוע משימת סידור מערכת השעות. נראה כי מיומנויות אלו נרכשו במהלך הלימודים, והועברו גם לסיטואציות נוספות, כגון סידור מערכת השעות באבחון התמ"ש (Toglia, 2009).

לסיכום, אפשר לומר כי נמצאו הבדלים באוכלוסייה, בהתייחס למגדר ולמספר ילדים, במספר האסטרטגיות וביעילותן. המסקנות העולות מתוך המחקר משמעותיות לעבודתנו כמרפאות בעיסוק בקליניקה. ראשית, אפשר להסיק כי בזמן הערכת יכולות ניהול והתארגנות בזמן, יש להיות ערניים לשוני בממצאי הערכות של גברים ונשים, הן מבחינת השימוש בפועל באסטרטגיות והן ברמת הדיווח העצמי שלהם. שנית, ממצאי המחקר מחזקים את המסקנה כי עלינו, כמרפאות בעיסוק, להתייחס לכמות, לאיכות וליעילות השימוש באסטרטגיות אצל המטופלים. יתרון נוסף העולה מתוך שימוש בכלי התמ"ש נובע מעצם היותו כלי תצפיתי המאפשר לנו להעריך את יכולות המטופל, את השימוש שלו באסטרטגיות עבודה ובחינת מידת יעילותן. כמו כן, להעריך את מידת הגמישות המחשבתית בזמן ביצוע משימה מורכבת. יותר מזה, אפשר לנתח את יכולת התמודדות של המטופל עם מטלות שאינן שגרתיות ולהבין באופן אינטגרטיבי יותר תהליכי חשיבה גבוהים שאינם תמיד באים לידי ביטוי באבחונים סטנדרטיים. בנוסף, המהימנות הגבוהה בין בודקים מאפשרת השוואה בין ניקוד של מרפאות ומרפאים בעיסוק שונים.

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

מגבלות המחקר והמלצות למחקרי המשך

מחקר זה נערך על ידי מספר רב של חוקרות. בשל אילוצים טכניים, מהימנות בין שופטים נבדקה פעם אחת במתכונת מלאה באמצעות תצפית, ואילו ביצוע ותיאום נערך פעמיים בקבוצת קטנות על פי אזורי מגורים. ייתכן כי הדבר פגע ברגישות הבדיקה. כמו כן, נערך שימוש במדגם נוחות, שמאפייניו אינם משקפים את כלל האוכלוסייה. מדגם מהימנות מבחן חוזר היה מצומצם: 24 נבדקים, עם סטיות תקן גבוהות. כלומר, יש שונות גבוהה בין הנבדקים ועל כן קשה להסיק מסקנות חד משמעיות.

מגבלות באבחון התמ"ש: האבחון תפקודי ומאתגר, אך אינו מייצג באופן מלא את דרישות חיי היום-יום. הכלי אינו מתייחס לזמני ההתארגנות הנדרשים מאדם בחיי היום-יום (מעבר ממקום למקום, התארגנות לקראת הפגישה ועוד). כמו כן, בעת ביצוע המשימה הנבדק עשוי להיתקל בקשיים הנובעים מאופן העיצוב והארגון על הדף, כגון שורות צפופות במערכת השעות, אי שוויון בחלוקת השעות וכדומה. כתוצאה מכך, חלק מן המידע המתקבל עשוי להעיד יותר על יכולות ארגון מרחבי ושמירה על כללים, ופחות על ניהול וארגון זמן.

אמנם צוין כי אין משמעות למשך ביצוע האבחון, אך רוב הנבדקים רצו לסיים את האבחון במהירות המרבית, שאיפה שהייתה עלולה לבוא על חשבון איכות הביצוע. כמו כן, חסרים מדדים להערכת מידת יעילות האסטרטגיות ומומלץ לשקול ניקוד איכותני לכך. התשובות מן הריאיון שלאחר המשימה אינן באות לידי ביטוי בקידוד. מומלץ לפתח גרסה נוספת לאבחון, וכן גרסה דינמית המתמקדת בהקניית אסטרטגיות ניהול זמן יעילות.

סיכום

מחקר זה הוא מחקר חלוץ בתחום. ייחודו בשילוב כלי חדשני בעל אופי אקולוגי, והשוואתו לכלי דיווח עצמי המאפשר איסוף נתונים נרחב בנושא. מחקר זה מסייע לבסס מהימנות ותקפות כלי זה, על סוגיו השונים באוכלוסייה הבריאה. על ידי כך, הוא מקדם את השימוש הקליני של התמ"ש (Toglia, 2009) בהערכה והתערבות בריפוי בעיסוק.

מומלץ להמשיך ולהתאים את האבחון הנוכחי, כך שלבד מהיותו תפקודי הוא ישקף באופן מלא יותר את דרישות חיי היום-יום. ממצאי המחקר מעודדים מחקרי המשך בנושא זה. כיום הידע בנושא דל, על אף חשיבותו הרבה, הן לתפקוד בכלל והן להתערבות בריפוי בעיסוק בפרט. כחלק מכך, יש לחקור אוכלוסיות בעלות מאפיינים שונים, ובכך לגבש נורמות המותאמות לכלל. כמו כן, יש לבדוק את הפערים ביכולות, בין אוכלוסייה בריאה לבין אוכלוסיות בעלי לקות או פגיעות קוגניטיביות שונות. לבסוף, יש צורך להוסיף לכל אבחוני הדיווח העצמי, אבחון מקביל הבודק את אותו המידע באמצעות מטלה תפקודית תוך תצפית קלינית. זאת כדי לאתר את הפערים שיש בין אבחון המבוסס על דיווח, לבין אבחון תפקודי בעל תוקף אקולוגי גבוה יותר.

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

מקורות

ביטמן, א', בייט-מרום, ר' ואחרים (1992). אישיות: תיאוריה ומחקר. יחידה- 5 עקרונות ושיטות בהערכת האישיות ובמדידתה, האוניברסיטה הפתוחה.

בן ארי, ע', להב, א' וקיצוני, ר' (2012א). *תכנון מערכת שבועית (תמ"ש); התאמה לאוכלוסייה ישראלית וממצאים מאוכלוסייה ללא מגבלות בגילאים שונים.* תקציר שהוצג בכנס השנתי ה-19 של העמותה הישראלית לריפוי בעיסוק. רמת גן: פברואר.

בן ארי, ע', להב, א' וקיצוני, ר' (2012ב). *מדריך בעברית לאבחון תכנון מערכת שבועית (תמ"ש).*

דהן, א', הדס לידור, נ', מלצר, י' ורויטמן, י' (2008). ארגון זמן ומשאבים - מתיאוריה למעשה סדנה במסגרת מרכז התמיכה לסטודנטים עם ליקויי למידה. *סוגיות בחינוך מיוחד ובשיקום, 23,* 59-75.

הנדלזלץ, י' (מרס, 2008). אבחון אינטגרטיבי באמצעות כלים השלכתיים וכלי דיווח עצמי הרורשך וה-MMPI, 2 קווים מקבילים או קווים משיקים? מסמך שהוצג ביום עיון של הסתדרות הפסיכולוגים על הפרעות אישיות במבחנים השונים בהרצליה, ישראל. מצגת נלקחה מ-
www.intreatment.co.il/CmsItems/12_%2028.3.08עיון%20%20יום.pdf

יוסמן, נ' וליפשיץ, נ' (2006). שאלון הערכת כישורי ההתארגנות של התלמיד: פיתוח וביסוס מהימנות ותוקף. *כתב עת ישראלי לריפוי בעיסוק, 15,* 5-29.

ילון-חיימוביץ, ש', זק"ש, ד', ויינטראוב, נ', נוטה, א', מזור, נ' ועמיתותיה. (2006). *מרחב ותהליך העשייה המקצועית בריפוי בעיסוק בישראל.* תל אביב: העמותה הישראלית לריפוי בעיסוק.

יעקבי, ק', הס, ע', כהן, י' ורוזנבלום, ש' (2009). יכולת ההתארגנות בזמן וההשתתפות של אנשים עם תסמונת בהשוואה לקבוצת ביקורת. *כתב עת ישראלי לריפוי בעיסוק, 18,* 303-319.

להב, א', קיצוני, ר', שבל, ע' ו- Toglia, J. (יולי 2011). *אבחון תכנון מערכת שבועית- תוצאות מאוכלוסייה ישראלית ואמריקאית.* תקציר שהוצג בכנס מגבלות נוירולוגיות, שיקום נוירולוגי והשתתפות בקהילה לאורך מעגל החיים. קריית אונו, ישראל.

מגנזי, מ' ופרוש, ש' (2002). השוואת מאפייני "ניהול זמן" בין אימהות לילדים עם Attention Deficit Hyperactive Disorder-ADHD לילדים רגילים. *כתב עת ישראלי לריפוי בעיסוק, 11,* 95-116.

פישרמן, ש', שי, א' וקניאל, ש' (2000). ניהול זמן וניהול למידה עצמית של סטודנטיות. *דפים- כתב עת לעיון, למחקר ולהוראה בהכשרת מורים, 31,* 57-79.

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

שוורץ, י', סגיב, ע', כץ, נ', אברבוך, ש' וברט, א' (יולי, 2010). פיתוח ותיקוף ראשוני של אבחון קוגניטיבי תפקודי
LOTCA-F: Loewenstein Occupational Therapy Cognitive Assessment-Functional. הרצאה שניתנה בכנס השנתי של המרפאים בעיסוק בישראל, הכנס ה-18 תקציר שנלקח מ-
http//www.encomtrade.co.il/Emall/Shops/1872/imgBa

Alderman, N., Knight, C., & Burgess, P. W. (2003). Ecological validity of a simplified version of the Multiple Errands Test. *Journal of the International Neuropsychological Society, 9,* 31-44.

Baker, S., Gersten, R., & Scanlon, D. (2002). Procedural facilitators and cognitive strategies: Tools for unraveling the mysteries of comprehension and the writing process, and for providing meaningful access to the general curriculum. *Learning Disabilities Research & Practice, 17*(1), 65-77.

Barkley, R. A., Edwards, G., Laneri, M., Fletcher, K., & Metevia, L. (2001). Executive functioning, temporal discounting and sense of time in adolescents with attention deficit hyperactivity disorder (ADHD) and oppositional defiant disorder (ODD). *Journal of Abnormal Child Psychology, 29,* 541-556.

Baum, C. M., Connor, L. T., Morrison, T., Hahn, M., Dromerick, A. W., & Edwards, D. F. (2008). Reliability, validity, and clinical utility of the Executive Function Performance Test: A measure of executive function in a sample of people with stroke. *American Journal of Occupational Therapy, 62,* 446-455.

Brown, G. (2004). Family-centered care, mothers' occupations of caregiving and home therapy programs. In S. A. Esdaile & J. A. Olson (Eds.), *Mothering occupations: Challenge, agency and participation* (pp. 346-371). Philadelphia: F. A. Davis.

Brown, T. E. (2009). ADD/ADHD and impaired executive function in clinical practice. *Current Psychiatry Reports, 5,* 407-411.

Burgess, P., Alderman, N., Forbes, C., Costello, A., Coates, L., Dawson, D. R., . . . Channon, I. (2006). The case for the development and use of "ecologically valid" measures of executive function in experimental and clinical neuropsychology. *Journal of the International Neuropsychological Society, 12,* 194-209.

Chan, B. C. K. (2001). Dysexecutive symptoms among a non-clinical sample: A study with the use of the dysexecutive questionnaire. *British Journal of Psychology, 92,* 551-565.

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

Chevignard, M., Pillon, B., Pradat-Diehl, P., Taillefer, C., Rousseau, S., Le Bras, C., & Dubois, S. B. (2000). An ecological approach to planning dysfunction: Script execution. *Cortex, 36,* 649-669.

Claessens, B. J. C., van Erde, W., Rutte, C. G., & Roe, R. A. (2004). Planning behavior and perceived control of time at work. *Journal of Organizational Behavior, 25,* 937-950.

Claessens, B. J. C., van Erde, W., Rutte, C. G., & Roe, R. A. (2007). A review of the time management literature. *Personnel Review, 36*(2), 255-276.

Cotrell, V. C. (1997). Awareness deficits in Alzheimer's disease: Issues in assessment and intervention. *The Journal of Applied Gerontology, 16,* 71-90.

Covey, R. S. (1990). *The seven habits of highly effective people* (pp.147-187). New York: Simon & Schuster.

Davies, D. K., Stock, S. E., & Wehmeyer, M. L. (2002). Enhancing independent time-management skills of individuals with mental retardation using a palmtop personal computer. *Mental Retardation, 40*(5), 358-365.

Fleming, J., & Strong, J. (1999). A longitudinal study of self-awareness: Functional deficits underestimated by persons with brain injury. *The Occupational Therapy Journal of Research, 19,* 3-17.

Fortin, S., Godbout, L., & Braun, C. M. J. (2003). Cognitive structure of executive deficits in frontal lesioned head trauma patients performing activities of daily living. *Cortex, 39,* 273-291.

Gioia, G. A., Isquith, P. K., & Guy, S. C. (2001). Assessment of executive functions in children with neurological impairments. In R. J. Simeonsson & L. Rosenthal (Eds.), *Psychological and developmental assessment: Children with disabilities and chronic conditions* (pp. 317-356). New York: Guilford Press.

Goverover, Y., Chiaravalloti, N., Gaudino-Goering, E., Moore, N., & DeLuca, J. (2009). The relationship among performance of instrumental activities of daily living, self-report of quality of life, and self-awareness of functional status in individuals with multiple sclerosis. *Rehabilitation Psychology, 54,* 60-68.

Helitzer, D. L., Cunningham-Sabo, L. D., VanLeit, B., & Crowe, T. K. (2002). Perceived changes in self-image and coping strategies of mothers of children with disabilities. *Occupational Therapy Journal of Research, 22*, 25-33.

Katz, N., & Hartman-Maeir, A. (2011). Higher-level cognitive functions enabling participation: Awareness and executive functions. In N. Katz (Ed.), *Cognition, occupation and participation along the life span: Neuroscience, neurorehabilitation and models for intervention in occupational therapy* (2nd ed., pp. 3-28) Bethesda, MD: AOTA Press.

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

Lavoie, R. (2006). *It's so much work to be your friend: Helping the child with learning disabilities find social success.* N.Y: Simon & Schuster.

Lezak, M. D. (1982). The problem of assessing executive functions. *International Journal of Psychology, 17,* 281-297.

Macan, T. H. (1994). Time management: Test of a process model. *Journal of Applied Psychology, 79,* 381-391.

Macan, T. H. (1996). Time management training: Effects on time behaviors, attitudes, and job performance. *The Journal of Psychology, 130,* 229-236.

Macan, T. H., Shahani, C., Dipboye, R. L., & Phillips, P. (1990). College students' time management: Correlations with academic performance and stress. *Journal of Educational Psychology, 82*(4), 760-768.

MacDermid, S. M., Huston, T. L., & McHale, S. M. (1990). Changes in marriage associated with the transition to parenthood: Individual differences as a function of sex-role attitudes and changes in the division of household labor. *Journal of Marriage and the Family, 52,* 475-486.

Mantyla, T., Carelli, M. G., & Forman, H. (2007). Time monitoring and executive functioning in children and adults. *Journal of Experimental Child Psychology, 96,* 1-19.

Misra, R., & McKean, M. (2000). College student academic stress and its relation to their anxiety, time management, and leisure satisfaction. *Journal of Health Studies, 16,* 41-51.

Pressley, M., Borkowski, J. G., & Schneider, W. (1987). Cognitive strategies: Good strategy users coordinate metacognition and knowledge. In R. Vasta & G. Whitehurst (Eds.), *Annals of Child Development* (Vol. 5, pp. 890-129). Greenwich, CT: JAI Press.

Rosenblum, S. (2012). Reliability and validity of the Time Organization and Participation Scale (TOPS). *Neuropsychological Rehabilitation, 22,* 65-84.

Shallice, T., & Burgess, P. W. (1991). Deficits in strategy application following frontal lobe damage in man. *Brain, 114,* 727-741.

Stuss, D. T. (1992). Biological and psychological development of executive functions. *Brain and Cognition, 20,* 8-23.

Swanson, H. L. (1990). Influence of meta cognitive knowledge and aptitude on problem solving. *Journal of Educational Psychology, 82,* 306-314.

Toglia, J. (2011). The dynamic interactional model of cognition in cognitive rehabilitation. In N. Katz (Ed.), *Cognition, occupation and participation*

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms

across the life span: Neuroscience, neurorehabilitation and models for intervention in occupational therapy (3nd ed., pp.161-202). Bethesda, MD: AOTA Press.

Toglia, J. (2009). *Calendar planning test.* Paper presented at the annual meeting of the American Occupational Therapy Association, Houston, Texas.

Toglia, J., & Kirk, U. (2000). Understanding awareness deficits following brain injury. *NeuroRehabilitation, 15,* 57-70.

Ustun, T. B. (2007). Using the international classification of functioning, disease and health in attention-deficit hyperactivity disorder: Separating the disease from its epiphenomena. *Ambulatory Pediatrics, 7,* 132-139.

World Health Organization. (2001). *International classification of functioning, disability and health (ICF).* Geneva, Switzerland: Author.

Ylvisaker, M., Szekeres, S. F., & Feneey, T. J. (1998). Cognitive rehabilitation: Executive functions. In M. Ylvisaker (Ed.), *Towards brain injury rehabilitation: Children and adolescents* (Rev. ed., pp. 221-269). Boston: Butterworth-Heinemann.

Zampetakis, L. A., Bouranta, N., & Moustakis, V. S. (2009). On the relationship between individual creativity and time management. *Thinking Skills and Creativity, 5,* 23-32.

This content downloaded from
132.74.55.200 on Thu, 15 Sep 2022 20:59:25 UTC
All use subject to https://about.jstor.org/terms